РОЗДІЛ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ FOREIGN EXPERIENCE OF SMALL BUSINESS DEVELOPMENT

УДК 330.342

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastuct57-1>**Трегубов О.С.**

к.е.н., доцент,
завідувач кафедри підприємництва,
корпоративної та просторової економіки
Донецький національний університет
імені Василя Стуса

Tregubov Oleksandr

Vasyl' Stus Donetsk National University

У статті визначено роль підприємств малого бізнесу в розвитку національних економік. Використовуючи Глобальний рейтинг сприятливості умов ведення бізнесу, ми провели оцінювання бізнес-середовища країн світу. На основі дослідження закордонного досвіду розвитку малого підприємництва визначено практики, які представляють інтерес для подальшої адаптації в Україні, такі як формування дієвої законодавчої бази; використання програмно-цільового підходу до державного регулювання; державна підтримка малого підприємництва шляхом запровадження інвестиційних програм, проектів, сприяння в отриманні державних замовлень, формування ефективної кредитної та податкової політики; стимулювання інноваційної діяльності та розвиток малих інноваційних підприємств; вдосконалення системи навчання і перепідготовки фахівців для підприємств малого бізнесу; розвиток інформаційних технологій і електронного бізнесу; популяризація малого підприємництва.

Ключові слова: бізнес, підприємства, мале підприємництво, зарубіжний досвід, ефективність, розвиток.

В статье определена роль предприятий малого бизнеса в развитии национальных

экономик. Используя Глобальный рейтинг благоприятности условий ведения бизнеса, мы провели оценивание бизнес-среды стран мира. На основе исследования зарубежного опыта развития малого предпринимательства определены практики, представляющие интерес для дальнейшей адаптации в Украине, такие как формирование действенной законодательной базы; использование программно-целевого подхода к государственному регулированию; государственная поддержка малого предпринимательства путем реализации инвестиционных программ, проектов, содействия в получении государственных заказов, формирования эффективной кредитной и налоговой политики; стимулирование инновационной деятельности и развитие малых инновационных предприятий; совершенствование системы обучения и переподготовки специалистов для предприятий малого бизнеса; развитие информационных технологий и электронного бизнеса; популяризация малого предпринимательства.

Ключевые слова: бизнес, предприятия, малое предпринимательство, зарубежный опыт, эффективность, развитие.

The article identifies the role of small business in the development of national economies that is due to the ease of perception of innovations, the creation of a significant number of jobs, contentment of social needs in goods and services. It was established that due to a number of problems faced by domestic small business, there is a need to form new approaches to the development of this area. On the basis of the Global rating of favorable business conditions was assessed the business environment of the world. There were taken into account such indicators as business registration, obtaining building permits, connection to the power supply system, property registration, obtaining loans, protection of minority investors, taxation, and International trade, ensuring the implementation of contract and insolvency settlement. It is determined that the top three in this indicator (by 2020) included New Zealand, Singapore and Hong Kong. Emphasis was placed on the significant difference (more than four times) in the ease of doing business index between the leader – New Zealand (86.59) and the outsider – Somalia (20.0), that indicates unevenness development of this area in the countries of the world. Based on a study of foreign experience in the development of small business in developed countries were identified practices that were interesting for further adaptation in Ukraine. Namely: formation of an effective legal framework; implementation of an effective regulatory policy and the use of a program-targeted approach to state regulation; state support of small business through the implementation of investment programs, projects, assistance in obtaining government orders, the formation of effective credit and tax policies, aimed at solving problems of financial and credit support of small business; stimulating innovation and development of small innovative enterprises and relevant infrastructure facilities (technology parks, science parks, venture funds), improving the system of training and retraining of specialists for small business; development of information technologies and e-business; active promotion of small enterprises, creation of necessary support institutions; cooperation of large and small business entities.

Key words: small business, enterprises, entrepreneurship, foreign experience, efficiency, development.

Постановка проблеми. Малий бізнес відіграє значну роль у розвитку економік країн світу, що обумовлено легкістю сприйняття ним інновацій, створенням значної кількості робочих місць, задоволенням суспільних потреб у товарах та послугах, а також підтверджується відповідними статистичними даними.

Так, наприклад, у країнах Європейського Союзу (ЄС) мале підприємництво в середньому складає 63–67% ВВП, у США – 40%, у Японії – 61%. Зайнятість працездатного населення на таких

підприємствах у середньому по країнах ЄС становить 72%, в Японії – 78%, у Південній Кореї – 75,3%, в Італії – 73%, у Франції та США – 54% [1, с. 172].

Слід зазначити, що, за даними Державної служби статистики України, у 2019 році кількість суб'єктів малого підприємництва складала 1,9 млн. одиниць (з них 362 тис. становили малі підприємства). В їх діяльності задіяно 47,9% працівників (від загальної кількості зайнятих), а частка у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання складає 25,6% [2].

Однак, як засвідчують результати досліджень, розвиток вітчизняного малого підприємництва гальмується з низки причин, які потребують усунення, зокрема шляхом формування дієвих механізмів державної підтримки малого підприємництва. Серед основних з них слід назвати брак дієвої законодавчої бази, спрямованої на розвиток цієї сфери; відсутність комплексної державної підтримки малого бізнесу; високі податки та особливий контроль з боку податкових органів; несприятливий інвестиційний клімат та обмежений доступ до джерел фінансування, нерегульованість питань кредитування; процедурні труднощі державної реєстрації.

Отже, усвідомлюючи роль цього сектору для національної економіки, уряди розвинутих країн використовують сучасні інструменти та підходи, спрямовані на підтримку малого підприємництва. Європейський вектор інтеграції України актуалізує питання дослідження відповідного досвіду, імплементація якого сприятиме підтримці та створенню сприятливих умов для розвитку вітчизняного малого бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням розвитку малого підприємництва присвячено праці таких дослідників, як О. Біломістний [1], О. Дикань [3], О. Донець [4], Л. Калініченко [5], П. Колісниченко [6], Г. Поліщук [7], Н. Тарасевич [8], О. Якушева [9].

У низці праць звертається увага на доцільність «адаптування світової практики розвитку малого підприємництва до сучасних умов українського ринку» [10] та «дослідження процесів розвитку цього сектору у світовій практиці» [11].

Слід зазначити, що розвитку малого підприємництва приділяється увага на державному рівні, що відображено в Угоді про асоціацію України з Європейським Союзом [12], а також у дослідженнях міжнародних організацій, зокрема Організації економічного співробітництва і

розвитку (OECD) [13; 14] Світового банку (World Bank) [15; 16].

Однак з огляду на динамічність ринкової ситуації, сучасні виклики та кризові явища, які наявні в національній економіці, питання дослідження закордонного досвіду розвитку підприємств малого бізнесу потребують додаткової уваги, що дасть змогу визначити сучасні напрями та інструменти підтримки цієї сфери.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження закордонного досвіду розвитку підприємств малого бізнесу для подальшої імплементації та адаптації найкращих досягнень в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з основних показників, який використовується для оцінки бізнес-середовища країн світу, вважається Глобальний рейтинг сприятливості умов ведення бізнесу (Doing Business), який складається Світовим банком та дає змогу оцінити рівень їх ефективності в цій сфері.

Цей показник відображає різницю між досягненнями кожної зі 190 країн і кращими практиками по кожному з індикаторів, починаючи з 2005 року, а також може бути використаний для аналізу норм підприємницької діяльності та формування напрямів удосконалення бізнес-середовища.

Дослідження сприятливості умов ведення бізнесу в країнах за два останні роки (табл. 1) дало змогу констатувати, що світовим лідером є Нова Зеландія. Друге місце посів Сінгапур, а третю сходинку за результатами 2020 року Данія уступила Гонконгу, перемістившись на четверте місце. Серед змін у складі топ-10 слід відзначити вихід з нього Македонії, яка поступилась Швеції за основними результатами.

Аналізуючи умови ведення бізнесу в різних країнах, маємо звернути увагу на значну різницю (більш ніж у чотири рази) між результатами лідера, а саме Нової Зеландії (86,59), та аутсайдера – Сомалі (20,0), що свідчить про дисбаланс розвитку цієї сфери.

Таблиця 1

Рейтинг країн світу за сприятливістю умов ведення бізнесу (топ-10)

2019 рік			2020 рік		
Місце	Країна	Показник	Місце	Країна	Показник
1	Нова Зеландія	86,59	1	Нова Зеландія	86,8
2	Сінгапур	85,24	2	Сінгапур	86,2
3	Данія	84,64	3	Гонконг	85,3
4	Гонконг	84,22	4	Данія	85,3
5	Корея	84,14	5	Корея	84,0
6	Грузія	83,28	6	США	84,0
7	Норвегія	82,95	7	Грузія	83,7
8	США	82,75	8	Великобританія	83,5
9	Великобританія	82,65	9	Норвегія	82,6
10	Македонія	81,55	10	Швеція	82,0
71	Україна	68,25	64	Україна	70,2

Джерело: побудовано за даними [15; 16]

Більш детальний аналіз основних складових частин рейтингу сприятливості умов ведення бізнесу дав змогу констатувати, що Нова Зеландія є світовим лідером за показниками реєстрації підприємств та отриманням кредитів власності, досягши значних результатів за більшістю показників (реєстрація власності; отримання дозволів на будівництво; оподаткування; забезпечення виконання контрактів) (табл. 2).

Дослідження досвіду країн з розвинутою ринковою економікою стосовно розвитку підприємств малого бізнесу дало змогу виокремити такі практики, які представляють інтерес для подальшої адаптації в Україні та мають стати базисом для формування стратегічних задач:

1) Значний рівень державної підтримки в цій сфері, яка реалізується шляхом створення

відповідних організаційно-правових і фінансово-економічних умов у вигляді інвестиційних програм, проєктів, кредитної та податкової політики.

2) Запровадження програмно-цільового підходу до державного регулювання, що передбачає формування і реалізацію цільових програм підтримки суб'єктів малого підприємництва, спрямованих на ліквідацію адміністративних перешкод для розвитку (Великобританія, Франція, Італія, США).

3) Формування дієвої національної нормативно-правової бази, спрямованої на удосконалення механізму розвитку малого підприємництва, спрощення регуляторних процедур, її своєчасний перегляд та вдосконалення.

4) Приділення значної уваги процесам консультування та навчання співробітників, що передбачає

Таблиця 2

**Ранжування топ-10 країн світу за складовими частинами
Глобального рейтингу сприятливості умов ведення бізнесу (за даними 2020 року)**

Країна	Складові частини рейтингу									
	РП*	Д	ПЕ	РВ	К	ЗК	О	МТ	ЗК	РН
1. Нова Зеландія										
значення	100,0	86,5	84,0	94,6	100,0	86,0	91,0	84,6	71,5	69,5
Місце	1	7	48	2	1	3	9	63	23	36
2. Сінгапур										
значення	98,2	87,9	91,8	83,1	75,0	86,0	91,6	89,6	84,5	74,3
Місце	4	5	19	21	37	3	7	47	1	27
3. Гонконг										
значення	98,2	93,5	99,3	73,6	75,0	84,0	99,7	95,0	69,1	65,7
Місце	5	1	3	51	37	7	2	29	31	45
4. Данія										
значення	92,7	87,9	90,2	89,9	70,0	72,0	91,1	100,0	73,9	85,1
Місце	45	4	21	11	48	28	8	1	14	6
5. Корея										
значення	93,4	84,4	99,9	76,3	65,0	74,0	87,4	92,5	84,1	82,9
Місце	33	12	2	40	67	25	21	36	2	11
6. США										
значення	91,6	80,0	82,2	76,9	95,0	71,6	86,8	92,0	73,4	90,5
Місце	56	24	64	39	4	36	25	39	17	2
7. Грузія										
значення	99,6	81,0	84,4	92,9	85,0	84,0	89,2	90,1	75,0	56,2
Місце	2	21	42	5	15	7	14	45	12	64
8. Великобританія										
значення	94,6	80,3	96,9	75,7	75,0	84,0	96,2	93,8	68,7	80,3
Місце	18	23	8	41	37	7	27	33	34	14
9. Норвегія										
значення	94,3	80,6	84,3	87,3	55,0	76,0	85,1	97,0	81,3	85,4
Місце	25	22	44	15	94	21	34	22	3	5
10. Швеція										
значення	93,1	78,0	96,2	90,1	60,0	72,0	85,3	98,0	67,6	79,5
Місце	39	31	10	9	80	28	31	18	39	17

Примітки: РП – реєстрація підприємств; Д – отримання дозволів на будівництво; ПЕ – підключення до системи електропостачання; РВ – реєстрація власності; К – отримання кредитів; захист міноритарних інвесторів; О – оподаткування; МТ – міжнародна торгівля; ЗК – забезпечення виконання контрактів; РН – розв'язання неплатоспроможності

Джерело: побудовано за даними [15; 16]

формування та реалізацію програм, спрямованих на надання послуг із навчання та консультативної підтримки суб'єктам малого бізнесу (США); підвищення кваліфікації управлінського персоналу малих фірм і створення законодавчих гарантій щодо попередження їх банкрутства (Франція, Італія, Великобританія).

5) Потужна фінансова підтримка та запровадження сучасних інструментів фінансової підтримки (спрощена система оподаткування, пільгове оподаткування та кредитування, створення гарантійних фондів для допомоги в пошуку джерел фінансування підприємцям на початкових стадіях, цільове фінансування інвестиційних проєктів, надання державних гарантій по кредитах). Зазначимо, що актуальним для України є досвід реалізації програм фінансової допомоги в цій сфері. Слід звернути увагу на те, що такі програми реалізуються на різних рівнях, а саме державному, місцевому, рівні окремих фінансових установ. Серед основних з них слід назвати програму мікрокредитування; короткострокові кредити; фінансування експорту через програму «Експорт-експрес», яка спрямована на розширення експортних ринків шляхом підтримки кредитів і кредитних ліній (США); програму гарантування кредитів (реалізується для малого бізнесу банками); програму створення та розширення власної справи для молоді; програму допомоги місцевій владі у розвитку малого підприємництва на місцях. Представляють інтерес програми полегшення податкового навантаження, запроваджені в країнах ЄС, які передбачають спрощення пов'язаних з оподаткуванням процедур та бухгалтерської звітності, зменшення податкових ставок, що є актуальним для вітчизняних підприємств малого бізнесу.

6) Стимулювання взаємодії між крупними суб'єктами господарювання та малим бізнесом шляхом кооперації. Сприяння в отриманні державних замовлень на продукцію підприємств малого бізнесу (на постачання певних товарів, виконання комплексних проєктів, зокрема на умовах співфінансування) та укладенні контрактів з великими підприємствами (Сінгапур, Гонконг, Нова Зеландія, США, Данія, Норвегія, Великобританія).

7) Створення центрів підтримки, а також об'єднань підприємств малого бізнесу, які здатні інтегруватись для вирішення проблем та взаємодії з урядом, сприяти співпраці з відповідними зарубіжними організаціями, надавати допомогу в процесах сертифікації продукції, захисту прав інтелектуальної власності, участі у спеціалізованих форумах, виставках (країни ЄС, США, Китай). На особливу увагу заслуговують інформаційна підтримка розвитку малого бізнесу, проведення роз'яснювальної роботи щодо необхідності дотримання відповідних законів і правил, надання достовірної інформації

щодо стану та перспектив розвитку підприємництва в окремих регіонах та країні загалом, популяризація продукції таких підприємств.

8) Інноваційна спрямованість розвитку малого підприємництва (створення технопарків, технологічних центрів, дослідних інститутів) та її підтримка на рівні держави шляхом реалізації спеціальних програм, надання пільг та дотацій, залучення інвестицій в цю сферу, в тому числі іноземних, стимулювання наукових досліджень на малих підприємствах (Німеччина, США, Японія).

9) Розвиток цифрової інфраструктури підтримки малого бізнесу, що реалізується на основі різноманітних онлайн-платформ взаємодії держави та бізнесу, бізнесу між собою, здатних забезпечити надання державою адміністративних послуг з реєстрації, ліквідації суб'єктів малого підприємництва; створити умови для розвитку ділової співпраці, онлайн-навчання та підвищення рівня цифрової грамотності населення. При цьому слід зазначити, що така інфраструктура представлена як державними (безкоштовними), так і недержавними (безкоштовними та платними) сервісами (країни ЄС, США).

10) Розвиток електронного бізнесу, що набуло особливої актуальності на фоні викликів, які спричинені пандемією.

Висновки з проведеного дослідження. Підприємства малого бізнесу відіграють значну роль у розвитку національних економік, що спонукає уряди розвинутих країн проваджувати політику підтримки цієї сфери, спрямовану на збалансування інтересів держави та бізнесу, забезпечення найкращих умов для розвитку підприємництва та зростання конкурентоспроможності.

Розвиненими країнами накопичено значний досвід розвитку цієї сфери. Серед основних напрацювань, які представляють інтерес для подальшої адаптації в Україні та мають стати базисом для формування стратегічних задач, слід відзначити такі, як формування дієвої законодавчої бази; використання програмно-цільового підходу до державного регулювання; державна підтримка малого підприємництва шляхом запровадження інвестиційних програм, проєктів, сприяння в отриманні державних замовлень, формування ефективної кредитної та податкової політики; стимулювання інноваційної діяльності та розвиток малих інноваційних підприємств; вдосконалення системи навчання і перепідготовки фахівців для підприємств малого бізнесу; розвиток інформаційних технологій та електронного бізнесу; популяризація малого підприємництва.

Однак вжиття цих заходів є можливим за умов складання чіткого плану дій та розроблення механізмів реалізації за зазначеними напрямками, що планується опрацювати у подальших дослідженнях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Біломістний О. Особливості кредитування малого бізнесу в зарубіжних країнах. *Регіональна економіка*. 2013. № 1. С. 171–177.

2. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва / ред. М. Кузнецова. Київ : Державна служба статистики України, 2020. 364 с. URL: https://sme.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/2_State_Statistics_Service_of_Ukraine_Activity_of_entities_2019.pdf (дата звернення: 11.06.2021).

3. Дикань О. Розвиток малого бізнесу в Україні: проблеми та шляхи забезпечення. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. № 57. С. 58–66.

4. Донець О. Кредитування малого і середнього бізнесу : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 ; Університет Державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2017. 259 с.

5. Калініченко Л., Мусіяка Л. Роль банківського кредитування у розвитку малого бізнесу в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. № 50. С. 325–329.

6. Колісниченко П. Стан і тенденції розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. *Економіка та суспільство*. 2017. № 11. С. 77–85.

7. Поліщук Г. Державна підтримка розвитку малого підприємництва: вітчизняний та зарубіжний досвід. Актуальні проблеми державного управління. 2017. № 1 (51). URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/ebook/apdu/2017-1/doc/6/03.pdf> (дата звернення: 05.06.2021).

8. Тарасевич Н., Марковський А. Впровадження міжнародного досвіду банківського кредитування суб'єктів малого бізнесу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 17. С. 755–758. URL: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/152.pdf> (дата звернення: 11.06.2021).

9. Якушева О. Економічний розвиток і підтримка малого та середнього бізнесу на регіональному рівні : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.05 ; Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України. Сєвєродонецьк, 2017. 288 с.

10. Умеров Р. Використання зарубіжного досвіду інноваційного розвитку малого і середнього бізнесу в сучасних умовах українського ринку. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 6. С. 96–105.

11. Труш Є. Міжнародний досвід з кредитування малого підприємництва та його адаптація до особливостей національної економіки. *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво»*. 2013. № 4. С. 104–107.

12. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 15.06.2021).

13. Збірник статистики підприємництва в Україні: 2018. URL: <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Compendium-Enterprise-Statistics-Ukraine-2018-Ukrainian.pdf> (дата звернення: 15.06.2021).

14. SME Policy Index: Eastern Partner Countries 2020: Assessing the Implementation of the Small

Business Act for Europe, SME Policy Index, European Union, Brussels / OECD Publishing, Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/8b45614b-en> (дата звернення: 15.06.2021).

15. World Bank. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/doingbusiness> (дата звернення: 12.06.2021).

16. World Bank. 2020. Doing Business 2020. Washington, DC : World Bank. DOI: 10.1596/978-1-4648-1440-2.

REFERENCES:

1. Bilomistnyi O. (2013) Osoblyvosti kredytuvannia maloho biznesu v zarubizhnykh krainakh [Features of small business lending in foreign countries]. *Rehionalna ekonomika*, no. 1, pp. 171–177.

2. State Statistics Service of Ukraine (2020) Diialnist subiektiv velykoho, serednoho, maloho ta mikro pidpriemnytstva [Activities of large, medium, small and micro businesses]. Available at: https://sme.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/2_State_Statistics_Service_of_Ukraine_Activity_of_entities_2019.pdf.

3. Dykan O. (2017) Rozvytok maloho biznesu v Ukraini: problemy ta shliakhy zabezpechennia [Small business development in Ukraine: problems and ways to ensure]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, no. 57, pp. 58–66.

4. Donets O. (2017) Kredytuvannia maloho i serednoho biznesu [Lending to small and medium businesses] (Unpublished candidate's dissertation) Universytet Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy, Irpin, Ukrayina. (in Ukrainian)

5. Kalinichenko L., Musiaka L. (2015) Rol bankivskoho kredytuvannia u rozvytku maloho biznesu v Ukraini [The role of bank lending in the development of small business in Ukraine]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, no. 50, pp. 325–329.

6. Kolisnichenko P. (2017) Stan i tendentsii rozvytku maloho ta serednoho pidpriemnytstva v Ukraini [Status and trends in the development of small and medium enterprises in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 11, pp. 77–85.

7. Polishchuk H. (2017) Derzhavna pidtrymka rozvytku maloho pidpriemnytstva: vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid [State support for small business development: domestic and foreign experience]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*, no. 1 (51). Available at: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/ebook/apdu/2017-1/doc/6/03.pdf>.

8. Tarasevych N., Markovskyi A. (2017) Vprova-dzhennia mizhnarodnoho dosvidu bankivskoho kredytuvannia subiektiv maloho biznesu [Introduction of international experience of bank lending to small businesses]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vol. 17, pp. 755–758. Available at: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/152.pdf>.

9. Yakusheva O. (2017) Ekonomichniy rozvytok i pidtrymka maloho ta serednoho biznesu na rehionalnomu rivni [Economic development and support of small and medium business at the regional level] (Unpublished candidate's dissertation). Skhidnoukrainskyi natsionalnyi universytet imeni Volodymyra Dalia Ministerstva osvity i nauky Ukrainy, Sievierodonetsk, Ukrayina. (in Ukrainian)

10. Umierov R. (2012) Vykorystannia zarubizhnoho dosvidu innovatsiinoho rozvytku maloho i serednoho biznesu v suchasnykh umovakh Ukrainiskoho rynku [Use of foreign experience of innovative development of small and medium business in modern conditions of the Ukrainian market]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 6, pp. 96–105.

11. Trush Ye. (2013) Mizhnarodnyi dosvid z kredytuvannia maloho pidpriemnytstva ta yoho adaptatsiia do osoblyvostei natsionalnoi ekonomiky [International experience in small business lending and its adaptation to the peculiarities of the national economy]. *Derzhava ta rehiony. Seriya "Ekonomika ta pidpriemnytstvo"*, no. 4, pp. 104–107.

12. Verkhovna Rada of Ukraine (2015) Uhoda pro Asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnyimi derzhavami-chlenami, z inshoi storony [Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European

Atomic Energy Community and their Member States, of the other part]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

13. OECD (2019) Zbirnyk statystyky pidpriemnytstva v Ukraini: 2018 [Collection of business statistics in Ukraine: 2018]. Available at: <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Compendium-Entreprise-Statistics-Ukraine-2018-Ukrainian.pdf>.

14. OECD et al. (2020). SME Policy Index: Eastern Partner Countries 2020: Assessing the Implementation of the Small Business Act for Europe, SME Policy Index, European Union, Brussels / OECD Publishing, Paris. Available at: <https://doi.org/10.1787/8b45614b-en>.

15. World Bank (2019). Doing Business 2019. Washington, DC: World Bank. Available at: <https://www.doingbusiness.org/en/doingbusiness>.

16. World Bank (2020). Doing Business 2020. Washington, DC: World Bank. DOI: 10.1596/978-1-4648-1440-2.